

derlijke aanval van Hitlers legerscharen op het Russische volk . . Heden is het Rusland', zo klonk haar stem,

'maar wij weten dat het morgen of overmorgen de machtige bolwerken van onze beschaving en van de beginselen die ons heilig zijn, het Britse Rijk en de Verenigde Staten van Amerika, zullen zijn die de krachtproef van Hitlers oorlogsmachine zullen hebben te doorstaan. Het is daarom dat, waar de omstandigheden daartoe mochten leiden, wij ook zullen strijden naast de bevolking van Sowjet-Rusland. Wij zullen dit doen, trouw blijvende aan ons als gevolg van onze beginselen ingenomen standpunt ten opzichte van het bolsjewisme. Want wij mogen nooit vergeten dat wij de beginselen en praktijken van het bolsjewisme afwijzen. Ja nog sterker wellicht dan voorheen willen wij onszelf zijn en met Gods hulp blijven tot in de verste toekomst.'

Aan het einde kwam een voorzichtig geformuleerde aansporing tot krachtiger verzet:

'Aan allen die met aandacht de gebeurtenissen volgen, moet het duidelijk zijn dat het meer dan ooit ons aller plicht is, alle krachten in te stellen om steeds gereed te zijn, voor zoveel in ons vermogen ligt, op het juiste ogenblik de vijand te bestrijden om onze gemeenschappelijke zaak te doen zegevieren. Wie op het juiste ogenblik handelt, slaat de Nazi op de kop.'

★

Toen Mussolini op zondagmorgen 22 juni kort na drie uur gewekt werd met het ook voor hem volslagen verrassende bericht dat de Duitsers om half vier tot de aanval op de Sowjet-Unie zouden overgaan, zei hij tegen zijn vrouw: 'Dat betekent dat de oorlog verloren is.'¹ Niet anders reageerde, dunkt ons, de brede volksmassa in bezet Nederland. 's Morgens maakten Radio Hilversum en, wat misschien belangrijker was, de BBC bekend dat Hitlers strijdkrachten de Sowjet-Unie binnendrongen. Hoe de Russen daarop reageerden, vernam men niet: er was nog geen nieuws. Aan de ellenlange Duitse verklaringen dat de Sowjet-Unie op het punt gestaan zou hebben, Duitsland te overvallen, hechtten de meeste Nederlanders geen geloof: nieuwe leugens! Voor hen telde maar één feit: de oorlog was weer diezelfde *Zweifrontenkrieg* geworden die Duitsland in '18 verloren had, Hitler had er een vijand bij. En wèlk een vijand! Rusland! Napoleon had het niet klein gekregen, het zou Hitler evenmin lukken! Men zag de Duitse

¹ Aangehaald in Hillgruber: *Hitlers Strategie*, p. 489.